

Profesor Jan Sokol a jeho vztah k přírodě

V posledních měsících odešlo několikero osobností, jimž vděčíme za jejich snahu o prohloubení úcty k životu a lepší pochopení, proč a jak jej chránit: Petr Pokorný, Erazim Kohák, Otakar "Ralf" Leiský, Ladislav Hejránek, Vojen Ložek... Dne 16. 2. 2021 přibylo k tomuto výčtu i jméno filozofa Jana Sokola (1936-2021).

Dala by se zrovna tak napsat jiná z profesí: pedagog, programátor, překladatel, spisovatel, zlatník, hodinář... Všechno by to byla pravda, a to ještě silně zjednodušená. Filozofii jsem ale uvedla přednostně a vyhledala jsem na internetu rozhovor, kde je tento obor lidské činnosti charakterizován (podle G. W. F. Hegela) jako soustavné racionální úsilí porozumět tomu, co je, hledání významu a smyslu v tom, co vidíme a víme. Trochu šířeji to viděl I. Kant ve svých třech otázkách: Co mohu vědět? Jak mám žít? V co mohu doufat? Filozofie se netýká jen poznání a chápání, ale také jednání a konec konců i naděje (viz [zde](#)).

Je filozofie něčím, co se týká i "obyčejných" lidí? Ve zmíněném rozhovoru s Janem Sokolem je řečeno mimo jiné to, že žijeme mnohem pohodlněji, bohatěji a bezpečněji, máme mnohem víc možností než naši předkové, jenže nevíme, co s nimi. A to je to právě počasí pro filozofii, právě v takové situaci kdysi v Athénách vznikla.

"... Filozofie by měla vést k tomu, aby člověk uměl zvednout hlavu od každodenních starostí a zábav a podívat se na sebe i na svět z větší dálky, z většího odstupu. To se musí cvičit, ale nedá se to vyučovat a zkoušet; Heidegger říkal ,jít do učení v myšlení'. Ale i výuka může být k něčemu: může dětem připomenout, že na světě nejsou jen peníze, sport a zábava nebo pokusy a rovnice, ale i jiné věci..." Na Fakultě humanitních studií UK, u jejíhož zrodu profesor Sokol stál a kde učil, se studenti seznamují s myšlenkami velkých osobností oboru (jak je to i na jiných podobně zaměřených školách), ale důraz se klade na praxi, na vlastní postoje a činy v každodenním životě. Na to, aby byl člověk jednajícím bytostí a uměl zodpovědně volit z více možností - hodnotit je a co možná rozumně se rozhodovat. To nelze nikomu nutit, ale lze pro to vytvořit příznivé podmínky a inspirující prostředí. Za příklad může sloužit právě harmonická rodina Sokolových, kde malý Jan a jeho bratr vyrůstali a kde se nedělo nic, co by je odradilo od přirozené zvědavosti a činorodosti. Samozřejmě pak byl podobný přístup ve výchově vlastních dětí i ve vztahu ke studentům.

Jan Sokol se v mládí věnoval řemeslu a technickým oborům, po roce 1989 byl činný v politice, ale po značnou část svého života byl právě pedagogem. Dokázal přednášet v několika jazycích (mimo jiné i na proslulé Harvardově univerzitě v Cambridge), a když pro vysoký věk tuto činnost ukončil, navázal na jinou svou dlouhodobou aktivitu, a sice na psaní hesel a editování příspěvků v internetové encyklopedii Wikipedie. Líbila se mu hlavně možnost porovnávat na ní informace v různých jazycích a tím je i prověřovat, na druhou stranu si ale uvědomoval i její slabiny a to, že studenti z ní opisují chyby. Věděl, že oblibu Wikipedie nelze zvrátit, a tak se místo stížností věnoval jejímu vylepšování. Strávil tím dobrovolnicky tisíce hodin. A také zaštilil český projekt "Senioři píší Wikipedii", umožňující využít znalosti a zkušenosti příslušníků starší generace a dávající jim zároveň vědomí užitečnosti.

Od mládí až do posledka se Jan Sokol věnoval publikační činnosti, a to v mnoha oborech. Po celý život se také intenzivně zajímal o přírodu. Protože se jí ale profesně nevěnoval (i když v mládí jeden čas směřoval ke studiu botaniky), spoléhal se na informace od povolanějších osob, například od přítele Bedřicha Moldana. Dobře si uvědomoval, že i ve vztahu k životnímu prostředí je nejdůležitější osobní

zainteresovanost daná především vděkem, patřičnou výchovou a dobrými příklady (viz např. [zde](#)). Snažil se motivovat učitele k tomu, aby žáci a studenti díky nim právě ve škole aspoň občas zakusili ten skvělý pocit úspěchu, založeného na práci: "... *Pěstovat zájem rozhodně neznamena, že by škola mohla být jen a jen zábavná: v tom jistě nemůže soutěžit s televizí. Má však oproti televizi jednu obrovskou šanci: může dát mladým lidem zakusit radost z něčeho, co sami dokázali... Tam, kde by se podařilo vzbudit a kultivovat zájem o věc, nemusíme mít o vědomosti žádný strach; ty už si zájem vynutí sám...*" (viz [zde](#)).

Když jsem četla vzpomínkovou knihu "**Jak jsem se měl na světě**", velmi se mi v ní líbila mimo jiné kapitola o počítačích. O tom, jak práce s nimi učí člověka přesnosti a jak jej vyvádí z mylné představy, že v případě chyby to byl stroj, kdo se spletl. Ve skutečnosti jste to vy, kdo mu zadal špatné instrukce - a je potřeba dozrát ke schopnosti si to přiznat. Není divu, že tehdejší pracoviště (Výzkumný ústav matematických strojů) Jana Sokola se vyznačovalo dobrou atmosférou: "... *Takových míst, kde lidé byli spolu kamarádi nebo kde se aspoň jeden druhého nebáli, bylo hodně, ale práce se tam často brala jako něco vedlejšího, nedůležitého. Moje zkušenost říká, že pokud pracovní společenství nebere práci vážně, rychle zdegeneruje. Proto jsme se s kolegy navzájem dost honili a zavedli jsme si také jakousi řemeslnou odpovědnost za to, co odevzdáváme...*" Myslím, že přesně totéž platí ve vztahu k přírodě. Pokazí-li se něco, jsme to my, kdo je na vině. Nelze opakovat stejné chyby a čekat, že tímhle postupem nakonec nějak "prorazíme".

To, že v době před rokem 1989 pracoval Jan Sokol v technickém oboru, jej tak trochu chránilo před vyhazovem nebo před vězením poté, co jako jeden z prvních podepsal Chartu 77. A i tyto zkušenosti lze zobecnit: je potřeba jít životem opatrně a nevystavovat se zbytečnému nebezpečí, ale jsou chvíle, kdy to aktivnímu člověku nedá a jeho rozhodnost a odvaha převládnu. V knize „**Člověk jako osoba**“ se Jan Sokol dovolává lidí statečných, odhodlaných a vynalézavých, protože „*lhostejní, znužení a pohodlní, kteří jen čekají na pravidelné krmení, na civilizaci konec konců spíš parazitují*“, než aby jim na sobě samých a na společenství záleželo.

V knihách, rozhovorech i přednáškách se Jan Sokol stále vracel k tomu, že filozofie vznikla především z úžasu nad skutečností, nad nesamozřejmostí života i světa. Nikdy mu nezevšedněly takové zázraky, jako je rozkvetlá květina, narozené miminko nebo pohled dědečkovým dalekohledem na hvězdy. V knize "**Malá filosofie člověka**" s potěšením zaznamenal, že přírodu si dnes už lidé stále častěji uvědomují nejen jako zásobárnu nenahraditelných "surovin". Že v ní vidí bohatství tvarů a krásy, zdroj inspirace a nových myšlenek. A také poklad genetické "moudrosti" milionů let. Kdyby na ni takto nahlížel každý, neviděl by ji jako něco cizího, ale uvědomoval by si sám sebe jako její součást. Právě o to šlo Janu Sokolovi ve vztahu k ní především a jistě se mu podařilo takový přístup k ní podpořit, protože díky svým mimořádným znalostem a vlídné povaze měl na své studenty velký vliv. A kromě studentů i na přátele, spolupracovníky, rodinu, čtenáře... na ty, kdo byli ochotni jak naslouchat, tak i přemýšlet a jednat. **-ah-**